

SPRÅKLIG SAMLING

Nr. 2 – 1975

APRIL–JUNI

16. ÅRGANG

UTGITT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Ola Halvorsen:

Åssen snakker folk i Oslo?

Oslo er hovedstaden. Den har innpå halve millionen innbyggere, og er følgelig en stor by etter norske forhold. Det er landets største industri- og skipsfartsby og ellers stedet der ei lang rekke av de viktigste næringsorganisasjonene våre har hovedkontora sine.

At Storting, regjering og departementer holder til i Oslo, regner vel alle som sjølsagt, og — dessverre (?) — finner vi også der nær sagt alle de viktigste kulturinstitusjonene i landet, som universitetet, NRK, Nasjonalteateret og de største avisene for bare å nevne

noe. Når en har alt dette klart for seg, sier det seg sjøl at en språkinteressert vil spørre: Åssen snakker nå denne halve millionen mennesker som på så mange måter daglig påvirker folk ellers i landet?

De aller fleste av oss har vel mer eller mindre uklare forestillinger om Oslo-målet — dersom det i det hele er noe vi kan kalle Oslo-mål? Vi snakker om vestkantmål og østkantmål — noen også om Vika-mål, som da gjerne for mange står som sjølve vulgærmålet her i

Over til side 2

Reidar Aavik:

"Piken stod på broen og kastet sten i elven"

I den setninga som står i overskrifta, finner vi samla på ett brett ei rekke strategiske ord og former som karakteriserer svært bra det tradisjonsbudne fine og fornemme som riksmåls- og foreldreaksjonen med Frisprog og Aftenposten m. fl. strir så svært for. At det her dreier seg om fine snobbefornemmelser av blått overklassemerke, det kan ein overtyde seg om når ein ser det samme sagt med folkenorske ord

og former, som faktisk er tillatt etter någjeldande rettskrivingsordlister. Det store fleirtallet av det norske folk i bygd og by vil nok kjenne språket i følgjande setning som sitt eige mest personlege norske språk:

«Jenta stod på brua og kasta stein i elva».

Når ein ser bort fra «kasta», er det vanlege ord i læreboknormalen frå 1959, og med «kasta»

Over til side 4

Åssen snakker - - -

landet. De som ikke har annen kontakt med byen enn den de får gjennom NRK og Oslo-avisene, tror vel at folk snakker det normaliserte bokmålet vi stort sett finner der.

Det ville som nevnt være av stor interesse å få vite noe eksakt om talemålet i hovedstaden. Til nå har vi stort sett bare hatt Amund B. Larsens «Kristiania bymål» å holde oss til, og den er fra 1907. Dessuten tar Larsen bare for seg det han kaller vulgærsproget i byen, dvs. folkemålet, det målet som står den opprinnelige dialekten nærmest.

Først i 1971 kom ei gruppe forskere i gang med en vitenskapelig undersøkelse av talemålet i Oslo i dag — og da ikke bare av «vulgærsproget». Det var professor Einar Lundeby ved Institutt for nordisk språk og litteratur som kom med forslaget til en slik undersøkelse, og med midler fra Norges allmennvitenskapelig forskningsråd arbeider nå ha og ei gruppe yngre forskere, Eskil Hansen, Olaug Rekdal, Geirr Wiggen og Ernst Jahr, med denne viktige oppgava.

I «I forskningens lys», som NAVF ga ut ved 25-årsjubileet sitt i 1974, har Hansen, Lundeby og Rekdal gitt en omtale av prosjektet i artikkelen «Talemålsundersøkelsen i Oslo». Hensikten med undersøkelsen er, sier de, å «granske alle sider ved språket: Lydforhold, bøyning, syntaks — overalt med særlig henblikk på de sosiale variasjoner». Det siste er imidlertid ikke så enkelt. Mens tidligere den sosiale — og dermed den språklige — delinga i byen stort sett falt sammen med den geografiske delinga i Østkant og Vestkant, er forholdet i dag langt mer komplisert. De sosiale ulikhetene er generelt mindre, folk flytter mer innen byen, det er større kontakt mellom folk fra ulike sosiale grupper og den offisielle språkpolitikk har også hatt sitt å si.

Men det betyr ikke at all sosial forskjell er borte, og da forskerne av reint praktiske grunner måtte avgrense undersøkelsen, valgte de å ta for seg Vålerenga og Frogner, da sosiologiske undersøkelser ellers hadde vist at disse to strøka er typiske for det sosiale skillet i befolkninga.

Informantene (uff!) måtte være født og oppvokst i Oslo. (Annen generasjons Oslo-folk ville det være vanskelig å finne nok av!) Undersøkelsen bygger på det de kaller *uformelle intervjuer* — dvs. samtaler som blir tatt opp på lydband, og der intervjuerne riktignok bruker fastlagte spørsmål, men samtidig forsøker å få til en så naturlig samtale som mulig. «Vi regner med at det språket vi får i våre opptak, representerer det hver informant bruker i ufor-

mell samtale med et fremmed menneske om hverdagslige ting.» Det er vel ikke så sikkert at de kan regne med det? En intervjuer (forsker) med lydband er jo ikke noe vanlig fremmed menneske, og hva slags mål brukte intervjuerne sjøl?

Intervjua — 36 i alt — vil inneholde ca. 100 000 ord. Lydbandopptaka blir transkribert med en enkel lydskrift. Eksempel:

joda./men: = di vet man få = jo-ikke akkurat =e= kanskje: = sakt de man har tenkt å førtalt de man hadde tenkt å fortelle, før = eftepå, = sånn ær de jo bestandi, == /

De transkriberte tekster blir så elektronisk databehandla. Vidundermaskinen kan gi forskerne ei mengd opplysninger om ordfrekvenser, syntaktiske forhold og mye mer — opplysninger som det til en viss grad hadde vært umulig å få ellers. Åssen er det for. eks. med bruken av a eller en i substantiv av typen gata/gaten, husa/husene, gutta/guttene? Hvem bruker a i alle tilfelle? i enkelte tilfelle? Bruker vedkommende alltid a i de samme orda? osv.

Det er særlig de syntaktiske forholda gruppa vil undersøke, og det materialet den har samla, vil da også kunne tjene som studiemateriale for en mer generell undersøkelse av syntaksen i talemålet i Norge. Forskerne håper da også på og da sjølsagt med parallele undersøkelser i et nytt prosjekt — Norsk talemålssyntaks — og da sjølsagt med parallele undersøkelser i andre bymål og i bygdemåla.

Som nevnt er artikkelen «Talemålsundersøkelsen i Oslo» bare en omtale av prosjektet. Resultatet av undersøkelsen vil det ventelig ennå ta noen år før vi får, og dessuten kan det innsamla materialet gi grunnlag for ei rekke enkeltstudier for interesserte forskere og hovedfagsstudenter. Om det hele vil kunne ende opp med ei stor, samla utgreiing om Oslo bymål, vil forskergruppa ennå ikke ta stilling til.

I et lite avsnitt, «Vi snakker alminnelig», får vi høre at såvel Vålerenga- som Frogner-folk mener de snakker «alminnelig Oslo-mål», «vanlig bokmål» i det strøket der de bor. De aller fleste mener likevel at det generelt er tydelig forskjell mellom østkant- og vestkantmål, om enn skillet var større før.

Hovedinntrykket er at folk har et balansert forhold til talemålsvariantene — bare hos de noe yngre kan en spore et mer affektbetont syn, hevder artikkelforfatterne. Nå kan vel ikke 2 × 18 personer bli regna som noe representativt utvalg i denne forbindelsen, og det spørs om ikke mer affektbetonte syn er sterkere representert enn som så? Vi kan jo håpe at det ikke er tilfelle!

SPRÅKLIG SAMLING

Abonnement 10 kroner året
Postgirokonto 1 63 78

Redaktør: Ivar Hundvin
Peter Kolstads vei 15, 3000 DRAMMEN
Tlf. (02) 83 64 80 / 82 28 39

Gode tilløp?

Av avisutklipp vi tar inn i dette nummeret vil leserne se at en del riksmålsfolk er begynt å se framover. «Riksmålet må nå være åpent for påvirkning av folkemåls-formene,» sier formann Knut Wigert. «Riksmålet må ikke sperres inne i et form-bur,» sier første viseformann Henrik Groth.

Måtte de vettuge denne gang seire over de fanatiske! Måtte det *ikke* gå slik som Johan Bojer skreiv i en artikkel i 1938, tatt inn i forrige nummer:

«Og siden, da jeg reiste omkring og holdt noen riksmålsforedrag, hevdet jeg stadig forforskningen som det store program. Jeg nevnte ord som kvit, stein og bein, som vi snart måtte komme til å skrive, og hverken hos publikum eller hos styret for riksmålsforbundet fikk jeg motbør i den anledning. Det er tredivye år siden, og det er nå da teoriene skal settes ut i livet, at de volder panikk.»

Men hva med nynorsk-fløya? Rettnok ser det ut til at Stalin er utvist, men må de vettuge også der kjempe mot språklig intoleranse og fanatisme?

Landsmøtet på Voss 1973 peika ut ei nemnd som skulle komme med framlegg til nytt program. Det kom ved juletider. Her heiter det m.a. at N. M. vil arbeide fram mot *ett* norsk skriftspråk som bygger på målføra i bygd og by. Dialektformer og fremmendord som er innarbeidde i nynorsk tale, bør få status som normal-mål. Det lyder bra.

Men styret i N. M. har nå tolka dette som et nytt og langt steg på tilnærmingsvegen, med sikte på et skriftspråk som ikke ligger så langt fra det som SPRÅKLIG SAMLING arbeider for. Derfor har styret komme med et nytt utkast, som også har fått støtte fra landsstyremøtet i Norsk Målungdom, ved hjelp av dobbeltstemma til Grete Rise!

Nynorsk Pressekontor har hatt en samtale med Ola Breivega, styremedlem i N. M. og formannskandidat på årsmøtet i Mosjøen i august. Han meiner fremdeles at det er folk i Norge som snakker «norsk-dansk», at nynorsk er

sammemneren for de norske dialektene og at det ikke er aktuelt å gå inn for noen tilnærmingslinje.

På dette grunnlag skal nynorsken bli «einaste skriftmål i landet»! Det lyder *ikke* bra.

Skrivaren i N. M., Jarle Varpe, har til Bergens Tidende uttalt, om framlegget fra styret: «Det ein har tenkt seg er ei utvikling der nynorsken vert så vidfemnande at målet vert naturleg å nytta for det store fleirtalet av folket. Ein kan tenkja seg ein prosess der til dømes ord både frå Fredrikstad og Dovre vert tekne opp i nynorsken.» Men altså inga tilnærming!

Årsmøtet i Mosjøen må prøve å greie ut disse flokene. Til så lenge må vi hevde: På tross av gode tilløp innen de tradisjonelle språkkamp-organisasjonene — det er framleis god bruk for LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING!

GAVER:

Kassereren takker for ei rekke gaver, men lista må stå over til neste nummer. Ellers ønsker kassereren gjerne å få takke noen flere for *medlemspenger!*

Landsmøte i Riksmålsforbundet

Det hendte ikke noe oppsiktsvekkende på Riksmålsforbundets landsmøte i Bergen i slutten av april. Sentralstyret blei gjenvalgt, og Odd Myre blei ny formann i Riksmålsforbundets Råd, etter Aksel Lydersen, som har vært formann der sia landsmøtet i fjor.

Årsmelding og rekneskap viste at det har vært lagt ned et stort arbeid for å bedre økonomien. Ved utgangen av 1974 var alle aksepter innløst.

Møtet vedtok et krav til myndighetene om å sløyfe den obligatoriske sidemålsstilen, og gjentok kravet om at riksmålsord og riksmålsformer «uavkortet» må inn i den offisielle rettskrivinga. Eller som det heter i en overskrift i FRISPROG: Ingen innrømmelser til «folke-målet» før riksmålsformene er godkjent!

1. viseformann Henrik Groth hevda i et foredrag at en må komme bort fra tendensen til purisme innenfor riksmålsbevegelsen. Valgfrihet må aksentueres, fordi valgfriheten og formriksdommen er et gode ved det norske språket i dag. En må forhindre at en sperrer språket inne i et formbur, meinte Groth.

Aftenposten melder lakonisk at «slike tanker ble imøtegått av en rekke deltagere».

er det fullgod nynorsk. Her ser vi derfor det karakteristiske for naturlig og levende norsk folkemål i heile landet, og derfor ei prøve på et samnorsk som Språklig samling går inn for. Vi vil bestemt hevde at den særnorske versjonen er like «fin, pen og dannet» som den med utlandsk dansk overklasseopphav. «Piken stod på broen og kastet sten i elven» — er et eksempel på en fremmedspråklig tradisjon med inngrodd overklasse- og dannelsesprestisje som visse grupper med snobbefornemmelser har antatt og findyrka for å presisere sin sosiale og økonomiske status og distansere seg frå andre i den gemene hop som holder seg til det naturlige heimenorske, men så «stygge vulgærspåk» og «simple grautmaul».

Tilsvarande har vi på den andre simple bonde-, fiskar- og arbeidsfolksida frå gammalt hatt den inngrodd norske mindremannskjensla på grunn av «landsmålet» og «gatespråket», som så mange dømmer for å vera stygt og vulgært og derfor med meir eller mindre stamming og språklig held prøver å forfine med knotord og riksmålsklisjear. For bondestudentar har det så ofte vori nødvendig å knote fint hos hybelvertinnene om ein i det heile skulle få lov å bu i pene hus med dannet tale og oppførsel. Det er det vi har kalla husmannsånd med nedvurdering av heimstadkulturen og især bygde- og bymålet som er så organisk integrert med arven frå det distriktet der vi har våre røter eller har slått oss ned.

Kvifor er austlandsk folkemål så vulgært og dumt?

På teaterscener og i kringkastinga er det jo ein lang og inngrodd tradisjon å karakterisere dummingar, uopplyste og småkårsfolk med å legge ein austlands- eller austkantsdialekt frå Oslo-området i munnen på dei, mens språket til dei meir opplyste, kultiverte og sosialt velstående er reinplukka for «vulgarismar» og ord med ei og au og dei stygge a-endingane. Vi minnes ramarskriket og alle dei sinte inn-sendarane i høgrepressa da fjernsynet tok til å tekste seriøse filmar og reportasjar på nynorsk og jamvel lot fine og opplyste byfolk tala om gata og brua og «Eg veit ikkje». «Dannede og opplyste amerikanere snakker da ikke slik!» blei det protestert. Men utlendingane sjølve protesterer ikkje. For dei er den eine norske omsetting like bra som den andre, for dei ser saklig og fordomsfritt på det. Det gjorde også den norskamerikanske språkforskaren Einar Haugen, som er fødd og oppvaksen i Amerika men har vori i Norge og studert den særneigne norske målstriden på nært hold. I sin engelskspråklige studie innfører han et treffande ord for å karakterisere skilnaden på «Piken stod på broen osv.» og «Jenta stod på brua osv.»,

nemlig «snobvalue», snobbeverdi.

Det er beint fram interessant å høre på medarbeidarane i fjernsyn og radio korleis dei skiller seg i dei som lojalt går inn for å følgje instruks og intensjon om meir naturlig norsk uttrykksmåte, og i dei som synes å sabotere og framleis kjører i veg med klokken, tiden, piken, frem og nu, sneen og Tryvannshøiden. Særlig ille er værværslarane i fjernsynet, der nynorsken ikkje får sleppe til, og enkelte av sportsreferentane som er for fine og kultiverte til å bruke «vulgæruttrykk» frå det allmenne sports- og idrettsspråket blant folk her i landet, men snakker om «Tyrving-pikene», «tiden», «frem» og «nu». I seinare tid har dei gått over frå «tyvstart» til det einaste norske: «tjuvstart».

Det nå så oppvurderte Norske Teateret midt i Oslo sentrum har sikkert gjort ei stor og uvurderlig kulturoppgave ved nettopp å dyrke og heve det «simple bondemaulet» og det «stygge» østkant- og Hedmarks-målet til Bråten og Prøysen, og gi det høg kulturstatus og dermed sosial vørnad. Ein må vel i dag sei at det har skjedd store forandringar til det bedre. Særlig etter at Ingeborg Refling Haagens og Alf Prøysens diktning på ekte Hedmark-mål blei allment folkekjær og i høg grad anerkjent som kulturverdi, endog finkultur. Det ser ut som både dei fine og dei simple i det breie folket har tatt Prøysens symbolske vise til sitt hjerte: *Og sola skin på deg, og skuggen fell på meg — men graset er grønt for aille.*

Eller Ingeborg Refling Haagens gripande dikt «Je vil hem att» som har gått rett inn i lese-bøkene og stadig blir deklamert på avslutningsfestar. Og vi kan ta med Vidar Sandbeck, Lars Hauge og Margrete Grimstad og den veritable popbølgja som går, der viser på nynorsk og folkemål er i skuddet og reint har slått ut svensk og engelsk.

Ved sida av dette har vi jo merka oss den venstreradikale ungdommen som markerer sin avstand frå overklasse-riksmålet og sin solidaritet med arbeidsfolk og proletariat ved folkenorske ord og former. Det er bare det at dei synes å anlegge ein likeretta eigen rød dialekt, endog med samme setningsmelodi som er lett å gjenkjenne, herme etter og karikere. Dei burde vel heller nyansere og være meir sjølstendige og holde seg til ein folkelig norsk dialekt som dei er fortrulig med.

Norskfronten må haldas.

Nå er eg kommen til mitt eigentlige ærend med denne artikkelen. Eg bur og virkar nemlig i et distrikt der nynorsken står i fremste linje mot den påverknaden og det presset frå bymiljø og innflyttarar samt fattigfornemme innfødde som eg har skildra. Det er vel å merke et distrikt der det rotekte norske og klangfulle

talemålet med så rike kulturtradisjonar er det allmenne folkemålet. Dette kan ein karakterisere med følgjande setning:

«Eg kjem ikkje heim att før klokka sju i morgo.»

Alle må erkjenne at dette ligg så nær normal nynorsk som det går an å få det — med austnorske målmerke, tjukk l og a-endingar. Ergo skulle nynorsk vera det sjølsagde opplæringsmålet i grunnskolen.

Men bygda har frå først av hatt gåande ein stadig målstrid med ei plagsam målkøyving slik at vi i ungdomsskolen får blanda klasser og ellers aksjonar for bokmålsdeling av nynorske klasser. Men kløyvinga følgjer vel å merke ikkje det mønster ein skulle vente, med bokmålsfleirtallet på ein sentral tettstad som dominerande for heile krinsen. Nettopp den folkerikaste krinsen med tettstaden hadde solid nynorskfleirtall ved siste målrøysting midt i 60-åra.

Den krinsen som tradisjonelt har hatt bokmålsfleittall, ligg midt i bondebygda og fjernast frå by- og riksmålsmiljø som stadig vil dominere oss. Men frå første stund har konservative prestar av den gamle embetstypen, som også var skolestyreformenn, solid assistert av ein konservativ bondetype som holder både på det gamle religions- og kyrkjemålet og det konservative riksmålet dei eingong lærte i skolen, danna ein antifront mot landsmål og nynorsk i skolen og kyrkja. Enda dei sjølve og barna snakkar temmelig likt tradisjonell nynorsk.

«Me skjønner ikkje nynorsk og fær ikkje bruk for det!» heitte det før i tida. Nå er det nok blitt for analfabetisk å argumentere slik i vår tid, så det er nok heller den gamle vanvørnaden for det eige «stygge» bygdemålet og mangel på sans for den kulturoppgave og den gode distriktpolitikk det er å ta vare på dei lokale kulturtradisjonar, som er så nær knytta til det eigne folkemålet, framfor alt talemålet, og på den andre sida den tilvante sosiale prestisje og store maktposisjon som riksmålet og bokmålet har.

Det er derfor så overmåte sørgjelig at bygdefolk som til daglig har et rotekke klangfullt talemål av typen «Eg kjem ikkje heim att fyr klokka sju i morgo», dei allierer seg med uforstandige sjølrådige innflyttarar om å kaste ut nynorsken og talemålet av skolen for å få inn i staden et fremmendt språkelement i desse bygdene, slik at elevane lærer å skrive «Jeg kommer ikke hjem igjen før klokken syv i morgen.» Jau, dei kan nok putte inn jamstilte norske folkemålsord og skrive «Jeg kommer ikke heim igjen før klokka sju i morgen.»

Men norsklærarane oppdagar snart, om dei går aldri så mye inn for folkemålsord i undervisninga, at det gjør ikkje elevane i bokmåls-

klasser der dei har et kjent folkemål som ligger nær nynorsk eller et fornorska bokmål. Dei smakar på «heim» og «klokka» og «sju» (som alle bruker daglig) og seier til seg sjøl og kameratane at det er jo «nynorsk» — og enda verre: «samnorsk» som dei har hørt dei vaksne snakkar så stygt om! Og så byttar dei det ut med hjem og klokken og syv, for det er jo anerkjent og fint bokmål!

Resultatet er også at om dei lærer aldri så mye frå lærebøkene og ordlistene at dei gjerne kan skrive som folk snakkar: «Jenta sto på brua og kasta stein i elva» — så dømmer dei også denne konsekvente fornorskinga som rein nynorsk og stygg samnorsk, og så skriver dei det slik som det skal vera på fint i aviser, blad, reklame, bøker og jamen hører dei det au i barnetimar og sportsreferat i kringkastinga: «Piken stod på broen og kasten sten i elven»!

Dette fører like i armene på den reaksjonære blå riksmåls- og foreldreaksjonen — også i Norsk Språkråd — som i realiteten går ut på at riksmålsforeldre i skolekrinsar med nynorsk opplæringsmål skal ha ein særservice, både i å manøvrere ut nynorsken og samnorsken av skolen, og gjennom kravet om at skoleleiinga skal engasjere seg for ærendet deiras og «opplyse» foreldre alt ved innskrivinga i 1. klasse at om dei ikkje vil at barna skal lære nynorsk som er innført på lovlig demokratisk vis, så kan dei få ekstra bokmålsklasse. Vedkommande skole- eller klassestyrar skulle da fungere som listeagitator for riksmålsaksjonen. Kven har hørt om at ein tilsvarande service blir ytt til fordel for nynorskforeldre i dei store krinsane med bokmål i landet der det går an å organisere parallellklasse med nynorsk utan ekstra tilleggsklasse med ekstra lærarbry og tilleggs-kostnad på budsjettet?

Skoleleiarane her i kommunen har konsekvent nekta å engasjere seg på den fronten. Dessverre skal det være altfor mange tilsette i skolen som sviktar på dette området. Den slags er og må bli ei foreldresak aleine.

Men det er heldigvis ikkje alle innflyttarar frå bokmålsdistriktet som seier som foreldre med åpenbart fine snobbefornemmelser sa for noen år sia: «Vi vil ikke at våre barn skal lære det stygge bondemaulet her!» Da folk fekk høre om dette foraktelige tøvet, reagerte dei sjølsagt negativt på den listeaksjonen som blei sett i gang. Svært mange opplyste og kulturbevisste innflyttarar, og bygdefolk, reagerer som ein kjent lektor og bokmålsmann med norsk som hovedfag svarte da han blei bedt om et innlegg til fordel for bokmåls(riksmåls)aksjonen i bygda:

«Jeg kan da ikke være med å kaste ut nynorsken der hvor nynorsken rettelig hører hjemme!»

Dermed fekk dei ingen kulturbevisst og språklærd agitator og måtte klare agitasjonen med egne krefter.

Det er heldigvis mange foreldre som er enig med denne lektoren, og er lojale mot det rotte folkemålet i det lokalsamfunnet der dei har slått seg ned — som ordtaket seier: Ein skal stikke fingeren i jorda og lukte kvar ein er! — enda om dei sjøl fortsetter med det tale- og skriftspråket som dei er tilvane med.

Fornuftige og opplyste foreldre erkjenner også at det er heldig utdanningsmessig for barna at dei får nynorsk opplæringsmål i grunnskolen. Fordi dei erkjenner at det er heldig og bra at dei lærer *begge* mål godt, for det gjør nemlig nynorskelevane påvislig statistisk og etter all røymsle i skolen. Og dei får i sitt bokmål ei levande overrissling av naturlig god norsk uttrykksmåte, noe som bokmålet jo stadig trenger for å holde seg levande og tidsmessig, for kor skulle bokmålet ellers få det frå enn frå det levande naturlige talemålet i bygd og by og frå ein levande nynorsk?

Derfor er riksmålet og foreldreaksjonane oftast så reaksjonære og sterile, og — derfor vil ein oppmerksom lesar av Aftenposten gjennom ei årrekke ha sett at endog så fæle samnorskord som «nå», «fram» og «hytta» lurer seg inn som smånissar med fjøslukt i dei fine spaltene i det blå riksmålsorganet, for ikkje å snakke om Italia og Spania for Italia og Spanien — mens Syd-Vietnam merkelig nok er fortsatt sta mot det allmenne Sør-Vietnam.

Men det går da rette vegen. Og aller mest oppmuntrande: Den nye generasjonen, også på den konservative blå side, synes stadig å miste interessa for dei reaksjonære sterile riksmålsformene da dei endelig fekk lov å bruke dei. Da var det ikkje så gildt lenger.

Språklig samling og Noregs Mållag på samme front.

I mangt og mye bør dei to fylkingane finne kvarandre og samarbeide på samme front. Eg gjør meg så fri å sette opp dei viktigaste aktuelle punkta slik:

1. Språklig samling skal ikkje være med å kaste ut nynorsken der som nynorsken rettelig hører heime, men bidra til å styrke ein felles norsk folkemålsfront.
2. Det er ei viktig felles kulturoppgave i et distrikt å ta vare på det stadeigne norske folkemålet. Derfor er det galt at bare foreldre til barn under 14 år skal bestemme opplæringsmålet i den felles skolen for heile krinsen, og dertil for kommande foreldre som vil få barn i skolen i framtida. Derfor må såvel Spr. saml. som Mållaget og fornuftige og kulturbevisste bokmålsfolk gå inn for framlegget om ei lovendring som fastsetter at

Ungdomslag krev dialektar i NRK

Hålogaland Ungdomslag, som har til sammen 900 medlemmer i 19 einiskildlag, har på årsmøtet i vår drøfta bruk og vern av dialektane. I samband med ordskiftet om kva som kan gjerast for å auke respekten for dialektane, vedtok årsmøtet samrøystes ei fråsegn der ein ber om at nord-norsk lokalkringkasting tilsett medarbeidarar som nyttar ein nord-norsk dialekt.

I grunngevinga heiter det at ein veit at radio og fjernsyn påverkar talemålet til folk, og årsmøtet meiner difor at det vil gjere det lettare for folk å nytte sin eigen dialekt dersom det nyttast dialekt og i programtenesta i NRK.

MODIG AVIS!

Biskop Monrad Norderval har i et brev til Morgenbladet 7. april 1975 grunngitt hvorfor han meiner at avisa ikke bør gå inn. Her står m. a.:

Jeg har mitt hjerte hos nynorsken og min forstand sier meg at samnorsken er den eneste mulige løsning på vårt språkkaos.

Morgenbladet tolererer nynorsken og hater samnorsken.

Personlig synes jeg det er festlig å skrive i Morgenbladet. Det respekterer sine skribenter. Jeg bruker et ganske radikalt samnorsk og er ofte utsatt for at journalister eller settere uten å spørre meg retter det til normalen, som om jeg skulle være ukyndig om den, og så skal de hjelpe meg.

Ikke sånn i Morgenbladet. Jeg vet det er gitt ordre til journalistene og i trykkeriet at mitt manus skal trykkes nøyaktig som jeg skriver det.

Jeg har vært ute for gang på gang i aviser at man, uten å spørre, stryker setninger og avsnitt som man synes er for mye satt på spissen, særlig da når det gjelder farlig stoff, og ting som ikke faller i tidens smak.

Aldri sånn i Morgenbladet. Det er en modig avis.

- vi går tilbake til det tidligare om målroysting som ved kommunevalg der alle røysteføre er med, og at det er det folkevalgte og skoleansvarlige skolestyret som gjør gjeldande vedtak om opplæringsmålet i ein krins.
3. Vi skal ikkje gå riksmålsaksjonens ærend med å innføre ekstra service frå 1. klasse av for foreldre med fine snobbeformemmelser som «ikke vil at barnene skal lære det stygge bondemaulet». Klassedeling etter den enkeltes målvalg når elevane samlas i ungdomsskolen på 7. klassesteg, er ei organisatorisk og pedagogisk sak som bør tilrådas.
4. Sidemålsstilen er ein viktig skanse som må haldas.
5. Alle lærebøker på nynorsk til samme tid og samme pris er et viktig rettferdskrav som må oppfyllas. Likeeins tekster på fornorska bokmål.

Ikke stakk konservativ!

Når det gjelder mitt sprogsyn, er jeg konservativ, som hr. Dahl, men ikke stakk konservativ, jeg er nemlig realist, ikke fanatiker i sproglige spørsmål. Dette syn er jeg kommet frem til gjennom lang erfaring og utstrakt lesning. Derfor mener jeg også at det er naivt å tro at det nytter å demme helt opp for de nye tendenser vi kan spore i riksmål, eller skru utviklingen et halvt sekel tilbake. Intet levende sprog er statisk, men er på evig vandring. Det som har livets rett vil alltid overleve, slagget blir liggende igjen. Min personlige mening om strømningene i moderne riksmål, er at de fleste av dem på mange måter bidrar til å forflate og forarme det, men vi må ikke helt overse de positive sider — og de finnes også, heldigvis! Vi får bare håpe at det vil gå lutret ut av den omformingsprosess det er midt opp i. Etter mitt skjønn bør vi holde riksmålet åpent for en moderat fornyelse og påvirkning fra våre dialekter. I kjølvannet til de nye strømninger som forresten ikke alle sammen er så nye, men som har vist en overhåndtagende spredning i det siste, utkrystalliserer det seg også mange fine nyanser — og det skal vi bare være glade for. Dette er tilfellet bl. a. når det gjelder den tiltagende diftongering, retrogradering, *a*-substantiver og dialektal påvirkning (*jorden/jorda, influensaen brer seg/ han breier seg, kjederøke, datoparkere, gressrotten/grassrota, innfløkt, i emning* og lign.).

Samme dag som hr. Dahls nedsabling av meg sto i Frisprog hadde Aftenposten et helsides intervju med Riksmålsforbundets ferske formann, den slett ikke ukjente skuespiller og riksmålsforkjemper Knut Wigert. hvor han blant meget annet uttaler: «Riksmålet må nå være åpent for påvirkning av folkemålsformene. Riksmålsfolk har vært nødt til å opptre som sprogpuritanere, men bør ikke fortsette med det.»

Denne uttalelse tør vise at mitt sproglige grunnsyn ikke er helt i utakt med toneangivende riksmålskretters.

RIKSMÅLSFORBUNDET ATTER PÅ KRIGSSTIEN

I et brev til medlemmene av Stortingets Kirke- og undervisningskomite ber riksmålsforbundet om at «den groteske bokmålsrettskriving fra 1938» må bli revurdert. Brevet, som er undertegna av formannen i forbundet Knut Wigert, slutter slik:

Hvis dette allikevel ikke skulle skje, håper vi De forstår at vi vil føle at vi er blitt forrådt, og at vi blir nødt til igjen å ta opp sprogstriden i hele dens bredde. Vi har skrevet dette brev for at De skal være kjent med våre synspunkter, og for å anmode Dem om — som ansvarlig politiker — å gjøre Deres til for å forhindre at de forespellingene som er gitt oss gjennom 10 år, ikke blir kynisk brutt.

Hva er aktuell språkpolitikk?

I siste nummer av «Språknytt» (nr. 2/75) har en kjent riksmålsmann, lektor Ivar Tryti skrevet noen kritiske merknader om gjeldende bokmålsrettskriving. Han hevder at politikerne i språkspørsmålet har latt seg lede av pressgrupper med liten støtte i opinionen og at det nå er på tide at Stortinget retter seg etter det velgerne vil, ikke omvendt. Trytis viktigste krav er at former som *døren — dyrene — begravet* må komme inn igjen i ordlistene som sideformer.

Professor Einar Lundeby har kommentert Trytis artikkel. Han finner det naturlig at riksmålsfolk prøver å forsvare sine gamle språklig-sosiale posisjoner. De har nemlig følt språkpolitikken som en urett mot seg.

Professor Lundeby fortsetter:

Men hvis en skal vurdere om språkpolitikken alt i alt har betydd overgrep eller urett mot det norske folk, må en se på situasjonen for folket som helhet. Skriftspråket er jo felleseie for alle nordmenn. En kan vel da neppe komme til annet resultat enn at reformene i bokmålet i 1917 og 1938 gjorde rettskrivningen lettere og språket i det hele til et naturligere uttrykksmiddel for *flertallet* av dem som brukte det. Samsvaret med talemålet ble sterkere fordi de nyinnførte formene hadde grunnlag i dialektene over det meste av Norge. Samtidig var den sosiale virkningen for majoriteten av bokmålsbrukerne den motsatte av den som de riksmåls-talende opplevde: De «folkemålstalende»s språkformer fikk høyre sosial status ved at de ble akseptert i skrift. Trolig har derfor reformene skapt større språklig «rettferd», ikke større urett

Alt det som her er sagt, vil være kjent for alle som har interessert seg for språkutviklingen i Norge. Når jeg har funnet det nødvendig å repetere det, er det fordi en ellers kyndig mann som Ivar Tryti i sin artikkel opererer med «folk» og «folk flest» = motstanderne av den språkpolitikken som har vært ført. «Folk» er «lite innstilt på å bli herset med», heter det, og Tryti synes å regne det for givet at folk ønsker en del av bokmålets gamle former tilbake.

Det er ille at ordet «folk» blir brukt så upresist i en artikkel på dette nivå. Sant nok har vi ingen statistikk som viser hvor stor prosent av vår nasjon som hører til gruppa «riksmålstalende» eller gruppa «tilnærmingsmotstandere». Det lar seg neppe heller gjøre å utarbeide noen slik statistikk fordi det fins alle mulige varianter av overgangstalemål, og

alle slags mellomstandpunkter. Men det må da være et åpenbart faktum at de som taler «riksmål», ikke utgjør «folket», at de i virkeligheten er en forholdsvis liten minoritetsgruppe? Og hvordan kan noen vite at motstanderne av våre språkreformer er i majoritet?

Holdningene kan en riktignok ikke beregne bare ut fra talemålsforholdene. Folks holdning til skriftspråket baserer seg nemlig ikke utelukkende på deres eget talemål. Skriftspråket lever på sett og vis sitt eget liv; folk har en «skriftspråkskjensle». Tradisjonen har i skriftspråket overmåte stor makt. Folk vil derfor gjerne fortsette å skrive som de har lært å skrive. De vil ofte være mot en reform selv om den fører skriften nærmere deres egen tale.

Men de som kommer i skolen etter en reform, lærer jo å skrive sitt norsmål etter de nye reglene, og vil helt naturlig få sin skriftspråkskjensle dannet i samsvar med dem. Vi ser derfor at hver aldersklasse i vårt land stort sett skriver innafor ramma av den normen som gjaldt i deres skoledager.

Trass i at flertallet av voksne mennesker i Norge i dag har lært å skrive etter 1938-regelene, hevder Tryti at «Utenfor skolen dominerer det tradisjonelle skriftspråk — stort sett i den form som Sigurd Hoel ble stående ved».

Det er sant at en stor del av pressen og litteraturen skriver mer tradisjonelt enn vår offisielle norm fra 1938. Men behøver dette å bety at flertallet av folket gjør det, eller ønsker at det skal være slik? Hvem er det f. eks. som avgjør rettskrivningen i «Aftenposten» og «Morgenbladet»? Er det «folk»? Og hvem bestemmer rettskrivningen i den store delen av vår litteratur som er oversatt? Ja, vi veit at spørsmålet avgjøres i forlagene, men blir «folk flest» trukket inn dit for rådslagning?

Jeg vi også hevde at det blir en ensidig framstilling av forholdene når en helt neglisjerer den delen av pressen som virkelig følger gjeldende norm — ofte med ganske «radikale» innslag. Norsk presse er noe mer enn osloavisene. Eller de forfattere som bruker «radikalt» bokmål — de fins også, og er ikke så helt få!

I det hele virker det som om Tryti ikke har stukket fingeren i «grasrota» for å lukte hvor han er! Har han ikke observert rettskrivningen hos våre studenter i dag? Der er det sannelig ikke det tradisjonelle skriftspråk som dominerer! Og enten en liker det eller ikke, er det trolig at mange av dem som er studenter i dag, vil bli folk med en viss innflytelse i morgen.

Tryti er isteden sterkt opptatt av «pressgrupper» som skal ha fått politikerne til å følge den linjen i vår språkpolitikk som de har gjort. Det er meget uklart hva det er for pressgrupper han sikter til. Det skulle vel ligge nærmest å anta at det måtte være «samnorsk»-grupper.

Men Landslaget for Språklig samling ble ikke stiftet før i 1959, og har dessuten aldri fått noen slik styrke at det har kunnet presse stortingsrepresentanter. Hvem er det da som har gjort det?

Inntil vi har fått et overbevisende svar på dette spørsmålet, velger jeg å holde meg til en annen forklaring på stortingsrepresentantenes holdning: De kan nettopp ha hatt en viss føling med stemningen blant sine velgere og tatt hensyn til deres oppfatning. Dette er en vel så nærliggende teori som Trytis om imaginære pressgrupper.

Merkelig nok ofrer Tryti ikke et ord på de pressgrupper som i dag bestemmer valget av rettskrivningsformer i avisredaksjoner, i forlag, i næringslivet. De er imidlertid ikke imaginære, de består av personer av kjøtt og blod og både deres intensjoner og deres innflytelse ligger i åpen dag. Et meget aktuelt spørsmål i dagens språkpolitikk er nettopp hvor stor makt de bør få lov til å ha.

Læreboknormalen av 1959 har i den tida som er gått, ført til en stabilisering av språkformen i skolebøkene, i statsadministrasjonen og i den delen av presse og litteratur som følger offisiell rettskrivning. Stort sett har det vært ro om skolespråket i atskillige år. Protester høres i dag nesten utelukkende fra de ekstreme blant Riksmålsforbundets tilhengere. Et tidens tegn er det at Det nye testamente nettopp er kommet ut i en språkdrakt som stort sett er den offisielle normen (i dens mest «moderate» variant). — Stort sett er det nok så at de «moderate» former er dominerende, men det er ikke noen grunn til å avskaffe de «radikale». Blant ungdommen synes «radikale» former å vinne terreng, og de er nyttige som valgmuligheter.

Konklusjonen må bli: Arbeidet for en reform av rettskrivningen i bokmålet (attpåtil kanskje en «regressiv» reform) er uaktuell språkpolitikk. Det er ikke behov for noen reform nå (småjusteringer er en annen sak). En reform som innebar tilbakegang til eldre former, ville bety underkastelse under små pressgrupper med stor makt, og ville føles som et overgrep mot store deler av ungdommen.

Einar Lundeby

FRIDA
ANDREASSEN ETTF.

SKEI — SURNADAL

★
Kolonial — Kortevarer — Manufaktur

Dialekter og normalmål

Ett syns i alle høve å være sikkert, og det er at målrørsla nå seiler i god medvind. Norsk Mål ungdom kan melde om hele 40 lag med til sammen 2000 medlemmer, og ikke bedre enn jeg veit, har sjølve mållaget klart å gjenreise flere av de laga som hadde sovna inn. Bakgrunnen for denne økte tilsluttinga — og særlig da fra ungdommen — er sikkert den EF-striden som raste før folkeavstemminga i 1972, og som klarte å engasjere folk langt sterkere enn de fleste hadde trudd det var mulig. Dette er kjente saker; jeg trenger ikke gå i detalj her. Det vesentligste i denne forbindelsen er at vi fikk en mengde ungdom som i første omgang på ny stilte spørsmålet om sambandet mellom språkforholda og de sosiale tilhøva i landet — om språket som sosialt og politisk maktmiddel. Med grunnlag i den debatten og i den klargjøringa den forhåpentlig ga, har vi så i neste omgang fått den diskusjonen som ennå går for fullt, om forholdet mellom målføre og normaltalemål.

Opptakten gjorde som kjent Finn Erik Vinje for et par år sia da han gikk inn for ei viss talemålsnormering i skolene. Vinje sikta sjølsagt til både bokmål- og nynorskopplæringa, men vi kan vel si at det først og fremst har vært blant nynorskfolket at ordskiftet om dette spørsmålet har pågått. Dette henger naturligvis sammen med det faktum at den økte oppsluttinga om målrørsla generelt i særlig grad bygger på økt interesse for *målføra* blant ungdommen.

Syn og Segn har som rett og riktig er engasjert seg ganske sterkt i dette ordskiftet. I nr. 9/10 1974 finner vi såleis ei rekke artikler om dialektproblem i forskjellige land, og i nr. 1 og nr. 5 1975 legger Ola Breivega, Lars S. Vikør og Olav Momark Haugann fram sitt syn på forholdet mellom målføre og normalmålet. I disse tre artiklene skulle jeg tru vi vil finne alle de viktigste argumenta. (Redaktør Skartveit meiner kanskje det samme? Han tar iallfall sikte på å avslutte ordskiftet før ferien).

Kort kan jeg vel summere opp innholdet av disse tre artiklene slik: Alle tre forfatterne synes å være enig i det sosiale og politiske grunnlaget for språkstriden i Norge. Breivega: «Det er nettopp tilhøvet mellom *språket* og *klassene* som er hovudsida av språkstriden i Noreg. - - - Påverknaden frå norsk-dansken på norsk talemål er klasseprega, klassebunden: Det er målet til det vesle mindretalet som har den økonomiske og politiske samfunnsmakta, som påverkar målet til det store fleirtalet av folket som er utan slik makt.» Vikør kaller artikkelen sin «Standardspråket — eit maktmiddel i klassekampen» og også hos Momark

Haugann finner vi flere uttrykk for det samme grunnsyn. Alle tre forfatterne er også enig i den avgjørende betydninga målføra har for målrørsla generelt. Breivega sier det slik: «Det er livsviktig for målrørsla at vørnaden for målføra blir halden oppe og styrkt, mellom anna av di dei er det grunnlaget det (ny)norske normalmålet et bygt på, og hovudkjelda til vokster og fornying i normalmålet.»

Så langt er alt vel og bra. Der Breivega skiller lag med Vikør og Momark Haugann er i synet på normaltalemålet. Det blir da en strid mellom det. B. kaller målførerørsla og målrørsla. Parolen for målføretilhengerne er — hevder han — at *målføret alltid er godt nok* — at folk ikke trenger noe anna talemål enn målføret sitt. Dermed vil de òg gå mot bruken av det norske (nynorske) normaltalemålet. Dette er etter hans syn ei linje målrørsla ikke må slå inn på, og han begrunner det kort uttrykt slik: Vi blir i dag utsatt for to slag språklig påvirkning: først og fremst fra maktspråket til det borgerlige klasseherredømmet — norsk-dansken, og denne påvirkninga må sjølsagt alle målfolk gå imot. Men så har vi òg den påvirkninga «frå verkeleg norsk tale i alle sine avbrigde, slik vi møter dei hos det store fleirtalet av nordmenn», og denne påvirkninga må vi være åpen for, for den er stort sett(!) uten klassepreg og den er norsk. Vi må framfor alt ikke glømme, sier Breivega, at «fienden (= norsk-dansken) står i landet», og at han har ei veldig makt. Skal vi kunne stå mot presset, må vi rett nok gjøre folk medvitne om målføra, men også at norsk mål ikke er en «lingvistisk fillehaug» av avstikkende dialekter, men ett mål med grunndrag som bygger på alle målføra, dvs. *nynorsken*: det norske normalskriftmålet og det norske normaltalemålet. Dersom målføret alltid skulle være godt nok, skulle det også være godt nok i skrift. Det ville bety at vi grov opp Fjertoften, og det ville bli ei ulykke. Den vanlige måten en nasjonalnormal blir til på, er at makthaverne i landet har gitt en dialekt forrang og dermed gjort nasjonalmålet til et maktmiddel. Men Ivar Aasen gjorde noe anna da han skapte nynorsken som «ein samnemnar for dei norske målføra». Derfor kan Breivega være tilhenger av normalisering til nynorsk. «Nynorsken er dialektopen, slik han er tenkt og slik han ligg føre i dag. Dei andre riksmåla eg kjenner er avgjort det motsette.»

Tilbake står da sjølsagt det avgjørende(?) spørsmålet: Åssen skal denne normaliseringa gå for seg? Skal det skje i skolene? Det, sier Breivega, ville *i dag* være både urealistisk og dessuten *farlig*, fordi vi ikke har kvalifiserte lærere nok, og fordi det måtte bety at det store flertall av elevene ville få talemålsopplæringa si på det B. stadig kaller norsk-dansk, og da

trulig i den vanlige «dannede» varianten, for fins det noen annen «normal» på den kanten? Nei, det skolen kan — og bør — gjøre i dag, er å gi elevene sikre kunnskaper om språkforhold i fortid og nåtid og da også om det forsømte området som heter dialekter, og på den måten innprente elevene respekt for all norsk tale. Så må talemålsopplæringa i nynorsk inn til videre bli ei indre sak for målrørsla ved at lagsmedlemmene — og andre interesserte — blir skolerte i praktisk bruk av det norske normaltalemålet.

Som ventelig var måtte det komme en reaksjon på denne artikkelen av Breivega — i alle høve fra tilhengerne av den nevnte målførerørsla. Lars S. Vikør hevder i sin svært interessante artikkel at det er standardspråka — språkmakt og språkunderkuing i dei riksspråkdominerte samfunna som er hovedproblemet. Det vil dessverre føre for langt å komme inn på hele hans argumentasjon for dette synet, så jeg må nøye meg med hovedpunktene i avsnittet «Ola Breivega og Olaus Fjørtoft». Han sier seg heilt enig med Breivega i synet på nynorsken som samnemnar for målføra og at nynorsken er dialektåpen, men mener at vi ikke har noen garanti for at nynorsken alltid vi ha disse egenskapene. «Kva sosial funksjon han skal ha, vil sjølv sagt alltid avhenge av koreis han blir brukt. Nynorsken vil være dialektopen så lenge målfolka medvite nyttar dialektane som grunnlag for sin målbruk.» Vikør forsvarer både Fjørtofts angrep på den «høgborgerlege og høgnasjonale lina» som dominererte målrørsla på hans tid, og Aasen som på si side måtte gå mot Fjørtoft fordi ei gjennomført dialektlinje kunne bli farlig for nynorsken så lite konsolidert som den var da. Til alt hell har både Aasen og Fjørtoft levd vidare i det hundreåret som er gått: Nynorsken er blitt bevart som et enhetlig skriftspråksalternativ, men har stadig utvikla seg i retning av de levende målføra. Denne utviklinga må gå vidare, men det vil kreve at målfolka må se nynorsken som en tjener for folkemåla. «Eg trur det er uråd å få heile folket til å snakke et tillært normalspråk; det vil alltid bli verande eit gruppespråk for velutdanna folk».

Vikør hevder vidare at Breivega ikke ser den grunnleggende skilnaden mellom tale og skrift. (Det var litt av en anklage mot en universitetslektor!) Det er talespråket som er språket. Men det betyr ikke at målrørslertilhengerne må «grave opp Fjørtoften» i den forstand at de skal skrive på dialekt. De vil også måtte bruke ei normert skriftform, som vel å merke må ha faste røtter i folkemålet, men samtidig være romslig.

Olav Momark Haugann påstår i sin artikkel at målrørsla i praksis først og fremst har kon-

sentrert seg om normaltalemålet. Han minner om at målrørsla ikke er homogen og håper målførerørsla nå får en mer rettkommen plass. At vi trenger et nynorsk normaltalemål vil sikkert de aller fleste målføreforkjemperne være enig om; spørsmålet er bare: «Håssen skal dette normaltalemålet sjå ut? Hå for rolle skal det spele?»

Med dette utgangspunktet hevder Momark Haugann at Breivega gjør skilnaden mellom målførerørsla og målrørsla større enn den faktisk er. Målføretilhengerne (alle?) vil også måtte tillempe dialektene noe til normaltalemålet, men de vil kreve å få ta utgangspunktet i sin egen dialekt. Momark Haugann er ellers enig med Breivega og Vikør i synet på «norsk-dansken»s sterke maktstilling i landet, men hevder at det er skriftsmålsvarianten og ikke talemålsvarianten som er største problemet i dag. Målførerørsla har nå vind i seila, og det bør være den fremste oppgava for målfolk å understøtte denne tendensen slik at flest mulig bruker dialekten sin mest mulig — i kamp f. eks. mot den sterkt normerende institusjonen NRK. Dersom så nynorsken virkelig er dialektåpen og slepper til levende talemålsformer i bygd og by også i østlandsmål, trønsk og nordnorsk, ja, da vil det være håp om å føre målstriden fram til seier: ett norsk mål i Norge som storparten av folket kan være tjent med.

*

Det er så mye en samnorskmann med grunnlag i bokmålet kunne ha lyst til å kommentere. Noe av det kommer forresten fram i Trygve Eklunds vesle innlegg (også i nr. 5/1975): «Er eg eit kulturlaust maktmenneske?» Først og fremst dette: La oss for all del sleppe dette tullpratet (unnskyld!) om norsk-dansken! Hadde Breivega vært enda yngre, ville jeg ha trudd at han ennå ikke hadde kommet igjennom den prosessen som så mange av oss har mått gjennom: den kjensla av sorg og forbitrelse over Noregsveldet som gikk under og danskenes — og danskens — politiske og kulturelle makterobring. La gå at det i si tid var nødvendig å kjøre sterkt på det nasjonale — og følgelig antidanske, men det må da være et tilbaketragt stadium. Jeg veit at det bokmålet jeg bruker har si rot i dansk, men jeg veit òg det er et foreløpig resultat av den forskningsprosess som har gått for seg nå i over hundre år. Jeg er fullstendig klar over at mange — ja, vel de fleste i målrørsla, har avskrivt all tanke på samnorsk i dagens situasjon. Tilbakeslaget under Riksmålsforbundets angrep syntes å være for stort. Som jeg tidligere har hevda i «Språklig samling» trur jeg de tar feil. Trass i tilbakeslag i den offisielle språkpolitikken er samnorsken likevel på god vei nettopp der det er viktigst — i praktisk målbruk, særlig muntlig, men òg skriftlig — og særlig blant

Finn-Erik Vinje:

Norsk i embets medfør

Det er et dokument som heter NOU 1973:60. Det handler om hvordan vi skal gjøre livet godt å leve for eldre mennesker. *Eldres integrasjon* heter utredningen, og *integrasjon* kommer av verbet *integrere*, som ifølge min fremmedordbok betyr bl. a. «innpasse».

Dette dokument har jeg lest. Emnet er viktig, og det berører mange mennesker. Derfor er det synd at språket i NOU 1973:60 er blitt så vanskelig tilgjengelig. På s. 12 heter det:

De fleste undersøkelser viser at det å være fornøyd med livet og psykologisk velvære i alderdommen korrelerer positivt med høy sosial interaksjon og ikke med tilbaketrekning fra sosial aktivitet.

Nå har jeg som sagt lest NOU 1963:60, og av sammenhengen forstår jeg hva som menes: Eldre mennesker som trives, de trekker seg ikke tilbake, men har mye samkvem med andre mennesker.

Om å skrive seg opp i et hjørne

Den alvorligste skavank ved norsk offisiell prosa (departementsspråk, utredningsspråk) er at det er unødig abstrakt og omstendelig. I stedet for å uttrykke seg konkret og rett på

ungdommen. Dette skulle jeg tru Breivega godt veit, og at det er ei utvikling han måtte hilse med glede, og ikke gjøre det vanskeligere for oss som arbeider for det samme målet som han, ved å «grave opp igjen Dansken»!

Jeg skulle tru de fleste tilhengerne av Språklig samling fullt ut ville stø det synet Vikør og Momark Haugann gjør seg til talsmenn for: Våre motstandere er sjølsagt riksmålsfolka. M. H. har naturligvis rett i at det er skriftmålsvarianten som er problemet på «vår side». Du finner i dag ytterst få som snakker «korrekt riksmål». De fleste av dem plumper rett som det er uti med både a-ender og diftonger. Og det skulle være innlysende at jo sterkere innslag vi får av dialekter — sammen med normalnynorsk — f. eks. i NRK, desto sikrere vil de føle seg som gjerne vil bruke et radikalt bokmål. At dette igjen vil få stor innvirkning også på skriftspråket, veit iallfall de norsk-lærere som har konstatert dette i elevenes skriftlige arbeider. Som samnorsktilhenger vil jeg derfor håpe at det synet målførefolka kjemper for, vil vinne fram i målrørsla.

Ola Halvorsen

sak, velger skribenten den mest abstrakte formulering og vikler seg inn i lange og uoverskuelige perioder.

Det er dumt å skrive slik, det straffer seg. For det første får du ikke dem i tale som du ønsker å nå; for det andre risikerer du å miste herredømmet over dine egne perioder, slik at du ikke kommer velberget fram til punktum. Vanskelig språk er nemlig ikke bare vanskelig for mottakeren, det er brysomt også for den som skriver — han skriver seg ofte opp i et hjørne, så å si.

Jo mer abstrakt, dess bedre

Mange ser ut til å følge denne regelen: Jo mer abstrakt, dess bedre.

En pedagog uttrykte seg slik i en innstilling: Avstanden mellom aspirasjonsnivå og prestasjonsnivå er for stor.

Går det an å uttrykke dette enklere?

Ja visst, vi kunne skrive slik: Det er for stor forskjell mellom det vi gjerne vil, og det vi greier.

Men dette siste lyder jo ikke på langt nær så fint, ikke så «vitenskapelig».

Vi trenger fagspråk

I et moderne samfunn som vårt trenger vi eksperter, og vi trenger ekspertenes språk. I regelen er det heller ikke noe i veien med språket, det er språkbrukerne det er noe i veien med.

Når fagfolk skriver for allmennheten (og til allmennheten regner jeg også våre tillitsmenn i kommunestyre og Stortinget), må de lære seg til å uttrykke seg i allmennspråket. Det er uomgjengelig nødvendig.

For ekspertene, fagfolkene, de skal gi oss bakgrunnsmateriale for de vedtak som politikerne skal gjøre, og som angår oss alle. Og dersom ekspertene ikke kan uttrykke seg på forståelig norsk, svikter dette grunnlaget.

Ikke filologiske snurrepiperier

Derfor er det ikke filologiske snurrepiperier når vi interesserer oss for språkformen til jurister, pedagoger, oljeingeniører, kjernekrafteksperter, sosiologer, byplanleggere, departementsfolk osv. Hvis vi interesserer oss for hvordan samfunnet vårt skal virke, da bør vi også interessere oss for språket.

Vi aksepterer ikke noe spesialistvelde i politikk og samfunnsliv. Vi bør heller ikke akseptere noe spesialistvelde i språket.

Undervisning i praktisk norsk

Er det så at ekspertene bevisst går inn for å undertrykke oss gjennom språklig manipulering?

Nei, det tror jeg ikke. Fagfolk ønsker som regel å få alminnelige mennesker i tale. Det er evnen det oftest skorter på.

H. Nygaard:

Nye samformer

«— Landslaget for språklig samling vil legge vekt på — at stat, fylke og kommune blir pålagt å nytte flest mulig samformer —». Det er klart at dette i grunn og botn er ein framgangsmåte som både er vettug og nødvendig. Men ein kan vel for det eine spørja om det som i dag er oppsett som samformer, alltid er gode samformer og for det andre om ein ikke kan få fram nye. Jeg har behandle eit par viktige punkt før, i stykka Kløyvd nemneform (nr. 1, 1973), Ein ufreise veg (nr. 3, 1974), Framifrå norsk (nr. 3, 1973) og Bra attåtordsending (nr. 4, 1973). Her var det systematiske grammatikkendringer det gjaldt. Nå ser vi på noen enkelttilfeller:

Nynorsk	Samform	Bokmål
1 heim —>	hem	<— hjem
2 jamn —>	jemn	<— jevn
3 mjøl(k) —>	mjel(k)	<— mel(k)
4 line —>	linne	<— linje
5 sjølv —>	sjelv	<— selv
6 les-las —>	leser-les	<— leser-leste
7 sumde, svam —>	svam	<— svømte
8 tysdag —>	tisdag	<— tirsdag
9 døydde —>	do	<— døde

Denne ihoptrengde lista viser meir enn mange ord hva emnet går ut på. Like vel skal vi ta føre oss de enkelte punkta litt grundigere i det følgjende:

Til 1:

hem, hemma(flt)

Hurra, for alle gutter som rydder seg et hem og jenter som beslutter å trofast hjelpe dem.

Der skogene suser, s. 154.

De bygde og braut, det ble hem smått om senn.

Der skogene suser, s. 137.

— derfra så de grenselinna og «hemma» sine.

Solør og solørfolket, 1926, s. 54.

— inn i hele hemmet —

Bumerke, s. 63.

— den stille varmen som hemmet huser,

Bumerke, s. 63.

Problemene lar seg ikke løse før undervisning i praktisk norsk inngår som ledd i enhver fagutdanning. Jurister, teknikere, ingeniører, psykologer, sosiologer o. a. har i regelen ingen som helst utdanning i norsk — verken teoretisk eller praktisk — etter at de har forlatt gymnasen.

Dette må vi snart få rettet på. (Administrasjonsnytt nr. 2/1975).

— et lite hem inni rypesnaret.

Bumerke, s. 64.

barndomshemmet

— forlatt og trist ligger barndomshemmet.

Der skogene suser, s. 136.

hemlandet

Der følte de hemlandet nær.

Der skogene suser, s. 137.

hemvé

Med utlengt som drog og med hemvé som batt —

Der skogene suser, s. 137.

hem

Jeg vil hem til gamlelandet —

Ingeborg Refling Hagen Familien 1974/7—8, s. 12.

hem att

Jeg vil hem att, søster Anne —
Jeg har reisepenger hem att —

Ingeborg Refling Hagen.

— på vegen hematt —

Det er godt å komma hematt —

Østlendingen, Julenummer, 22. des. 1973, s. 15.

hemme

— væra hemme —

Der skogene suser, s. 162.

— er du hemme —

Der skogene suser, s. 161.

hemover

— hemover.

Dag og tid 1974/53.2.

Hemover (dikt)

Bumerke, s. 45.

hemgjord

— sydd på hemgjort lest.

Bumerke, s. 108.

Til 2:

jemn

— med jemne millomrom dukker den tanken opp —

Glåmdalen 1970/253.

(Sml. jemningsteig)

Sjå Beito, Nynorsk gram., s. 42.

Til 3:

mjelk

Tykkmelk eller «stane mjælk» som den kalles i Solør —
Solør og solørfolket, 1926, s. 17.

Til 4:

linna, grenselinna

— og derfra så de grenselinna —

Solør og solørfolket s. 54.

Han var värmlending og hadde sin stue i nærheten av linna på den andre siden.

Solør og solørfolket, s. 49.

Til 5:

sjelv

— kunne ein sjelvsagt la vera —

Språklig samling, 1974/3.6.1.

— (eller sjæl, som det heter —)

Språklig samling, 1974/2.15.1.

Men leser du aldri en bok sjæl?

Dagbladet 1973/297.3.

— målf. òg sjel(v) —

Beito, Nynorsk gram., s. 52.

sielff

— hielpe baade sig sielff oc andre —

Absalon Pedersen Beyer

V. Skard: Norsk litteratur inntil 1814, s. 110.

Men closterit i sig sielff —

Hamarkrønika

V. Skard: N. litt. inntil 1814, s. 109.

Deyr fé,

deyja frændr,

deyr sjalfr it sama —

Eskeland og Liestøl: Gamalnorsk, s. 64, Håvamål.

sjálfur (sjálf, sjálftr)

Bløndal og Stemann: Islandsk Nutidssprog. Stavemåten sjál(v), sjálve kunne passe på solørsk den dag i dag, der á = ua = omvend a uttalas omtrent som a i kua.

Som vi ser, veksler sjelvlyden frå strøk til strøk og gjennom århundra, medan sj-en har haldi seg frå gammalnorsk tid og er sams for målføra her i landet. At så både «oslofjordsk», dansk, tysk, nederlandsk og engelsk har e- eller æ-lyd i dette ordet, talar for stavemåten *sjely*, *sjelve*.

Til 6:

Klemmet møtte auga hennes og les kva ho ville.

Kornet og freden, s. 181.

Je les her om da'n —

Indre Akershus Blad, 1974/12.12.

Aasen, NG, s. 189: I «lesa» tildeels Impf. lees el. lis (Sogn, Ork. og fl.). På s. 193 opplyser han at lesa — med fortid lees — fins i «Shl. og fl.» Hit hører Solør, som også har de tilsvarande formene esa-(æser)-ees.

Til 7:

Svemja-svemmer -svam

Ivar Åsen seier at denne bøyinga berre forekommer somme stader (Solør, Valdres). Men utan å blunke er det nettopp denne bøyinga,

svemja-svem- svam -svomet,

han setter opp som norm. Ho skulle derfor vera så norsk som noen (nynorskmann) kan ønske det, og da bokmålsformene med sin v hører hit, har bøyinga

svemja -svemmer-svam

så mye å støa seg på at ho kan tene som samform.

svam

— han svam yver vatnet.

Vinje, Dølen 15 1862, s. 18.

Småøyer og holmer svam fritt i dette rommet derute.

Børli, Han som valte skogen, s. 90.

Lengtende svam han mot land for der å få fotfeste.

Odysséen A-magasinet 3. mars 1973, s. 29.

Sml. også engelsk og tysk.

Manglede språkfølelse

Debatt-kommentar i Teknisk Ukeblad

Den tekniske litteraturen oversvømmes av engelske ord og uttrykk. «Software» (EDB programutstyr), «hardware» (EDB maskinutstyr), «supply skip» (forsyningskip), «offshore» (utenskjærs) er eksempler.

Etter min mening har vi ikke bruk for de engelske ordene i norsk språk. Utlendinger forstår ikke det som er skrevet, selv om hvert tiende ord er engelsk. Videre blir vi neppe svakere i engelsk fordi vi bruker norske ord når vi skriver norsk.

Bruk av engelske ord i norsk, teknisk litteratur skyldes ofte at ordet ikke finnes på norsk. Latskap og manglende språkfølelse er to andre viktige grunner. Det at ordet ikke finnes i norsk språk, er som regel ingen unnskyldning for å bruke det engelske. Ved hjelp av en smule fantasi burde de fleste, kanskje alle ord kunne oversettes til norsk. Ordet «rikskringkasting» er et eksempel på at selv de mest oppkonstruerte ord

Over til side 14

Til 8:

tisdag

Forma tisdag (sml. solørsk) kan ein sjelvsagt oppfatte som tysdag uttala med ilyds-y, og forsåvidt burde alt vera i orden. Men når nå både svensk, dansk og bokmål har godteki i-lyden i skrift, bør ein også gjera det på norsk. Likeeins bør ein i samsvar med nynorsk, solørsk og svensk stryke r-en.

Til 9:

do (døy- do)

Dá sprakk hon af harmi ok dó —

Eskeland og Liestøl: Gamalnorsk, s. 40.

døy-do

Ivar Aasen: N.G, s. 192.

— tunga tala, borni lo;

folkelukka aldri do.

Anders Reitan: Målet hennar mor —,

Skolens sangbok

dey-deyer-do

Nordisk, riksnorsk og solørmål, s. 2 og s. 7.

dog

Han går og sår

den første vår,

for gubben dog i fjor.

Martin Vestlien; Der skogene suser, s. 40.

Den sterke bøyinga står sterkt i Norden, da ho også brukes i Sverige.

Til slutt:

Somme av desse formene egner seg som samformer fordi de inneholder deler både frå bokmål og nynorsk, andre fordi ein ikke forbinder dem særskilt med noe av språka.

H. Nygard.

Usemje hos målungdommen?

Landsmøtet i Norsk Målungdom i Volda 14—16 mars sette ned ei nemnd til å gå gjennom Tufta (prinsippprogrammet). Nemnda hadde første møtet sitt 12. april.

Etter dette møtet uttalte Jan Olav Fretland bl. a. følgjande:

— Det me er usamde om kan setjast opp i fire punkt. Men fyrst vil eg streke under det me er samde om. Nemleg at Norsk Målungdom skal arbeide for eitt skriftmål i Noreg bygt på dialektane.

(I) Det er strid om kva strategi NMU skal nytte for å nå dette målet. Det eine synet kan formuleras slik:

(a) Nynorsken er einaste brukande grunnlaget for eitt skriftspråk i Noreg, bygd på dialektane i bygd og by.

Det andre slik:

(b) Nynorsken er einaste samnemnaren for dialektane. Usemja her gjeld nynorsknormalen i dag. Skal ein opne den for fleire ord som vert brukte i dialektane i dag eller skal ein fryse den fast?

I same paragrafen i den gjeldande Tufta har det vore usemje om det framleis skal stå noko om «fri-
dom i ordval og folkeleg seiemåte». Dette ser det ut

kan gli naturlig inn i språket, bare en er blitt vant til dem.

For ett års tid siden etterlyste TU et norsk ord for «breeder reactor». Dette var et prisverdig tiltak, men én svale lager som kjent ingen vår alene. Det er imidlertid ting som taler for at TU bør ta opp igjen denne fornorskingsvirksomheten. I TU nr. 5 1974 annonseres NIF-kurset «Produksjonsfasen i Nordsjøen...» Her glittrer bl. a. følgende språklige perle: «— legge hovedvekt på å diskutere selve prosessutstyret som inngår i selve flow'et av gass». Litt lenger nede på siden serveres nok en godbit: «Det gis et aktuelt case som oppgave». Understrekningene er foretatt av undertegnede.

Nå er det ikke min mening at TU skal lære ingeniører hva «flow» og «case» heter på norsk. Det hører nok bedre inn under ungdomsskolens ansvarsområde. Men TU bør med jevne mellomrom slå et slag for øket bruk av norske ord og uttrykk i norsk, teknisk litteratur. En må få folk til å forstå at engelske ord og uttrykk som regel ikke beriker norsk språk, men for-søpler det. Jeg er redd for at denne bevisstgjøringsprosessen kan ta lang tid. Men når en av NIF's kurskomitéer ikke gidder å oversette enkle ord som «flow» og «case», da er det på tide å ta fatt med en gang.

Gunnar Mosevoll

Vi er stort sett enig i Mosevolls generelle synspunkter og i at det påhviler TU spesielle «forpliktelses» innen fornorskningen av utenlandsk fagterminologi. Hva kursprogrammene angår, så redigeres av NFI's avd. for etterutdanning, men vi kan bare slutte oss til Mosevolls ønske om en mer bevisst språkbruk i kurs-programmene. Red. av Teknisk Ukeblad

til at me kan semjast om skal stå. Det som ligg under her er kor «norske» eller «puristiske» me skal vere.

— Det andre stridspunktet er parolen «Nynorsk einaste riksmål i landet.» Her kjem det an på korleis ein har definert nynorsk tidlegare i Tufta.

Det tredje er synet på bokmålet. Alle i nemnda er stort sett samde om at synet vårt på bokmålet må fram i Tufta, men korleis? Eine synet kan formulerast slik: NMU stør arbeidet for folkemålsformer i bokmålet. Det andre slik: NMU ser med velvilje på radikale former i bokmålet.

Skiljet går her på i kor stor grad NMU skal stø dei som arbeider med å folkeleggjere bokmålet. Her er det viktig å presisere at oppnorsking av bokmålet ikkje er ein brukande veg å gå for målfolk og dermed heller ikkje noka viktig arbeidsoppgåve.

Fjerde stridspunktet gjeld talemålsnormering, og her var me stort sett samde. Tanken om å skjerpe siste punktet i gjeldande Tufta, til kamp mot normert talemål, vekke allmen velvilje.

Riksmålet i ny situasjon?

Av advokat T. Thorsen

Der var i Aftenposten lørdag 22/2 et allsidig og interessant intervju med vår kjente skuespiller og kampmann Knut Wigert. Ett hovedavsnitt måtte jeg lese to ganger for å forstå om jeg hadde lest det riktig. Det var avsnittet om Knut Wigert og riksmålsbevegelsen. Der har han jo som kjent stått i absolutt forreste rekke, ikke minst i de store kampår på 50-tallet.

I intervjuet uttaler Wigert dette: «Tiden har forandret seg. Riksmålsbevegelsen bør ikke drives tilbake til skyttergravene. Riksmålet må være åpent for påvirkning av folkemålsformer. Riksmålsfolk har vært nødt til å opptre som sprogpuritanere, men bør ikke fortsette med det.»

Jeg har ventet noen dager med å ta opp denne uttalelse i påvente av at andre med større interesse skulle gjøre det, f. eks. de mest rabiante på høyrefløyen i riksmålsbevegelsen. Det er underlig at en så revolusjonær sprogpolitisk uttalelse ikke har vakt den oppmerksomhet den bør ha. Er det kulturforfallet som har satt inn for fullt med også sprogpolitisk likegyldighet som følge.

Knut Wigert er minst 25 år for sent ute med sin uttalelse, og riksmålsbevegelsen nær 3 ganger denne tid hvis den går god for den. «Frisprog» har jo for mange år tilbake med fynd og klem kunngjort at noe «ordtilfang» (et godt ord) fra folkemålet skal det så visst ikke komme inn i riksmålet. Det har jo nær sagt vært «Frisprog»'s faneparagraf. Og det kan ikke være noe glipp fra Knut Wigert det som han foran har uttalt.

Det er vel nokså naturlig at riksmålsbevegelsens høyre fløy ikke har ønsket noe «ordtilfang» fra folkemålet. Riksmålet har sitt opphav i det danske sprog brukt i Norge før og etter 1814. Skal riksmålet derfor berge seg i det lange løp på det grunnlag som det er sprunget ut av, så må linjen fra Welhavens tid —

Trettitreogtredve!

Morgenbladet har feira 25-års jubileum for «den nye tellemåten». Det gjør avisa ved å uttrykke si store glede over at tellemåten ennå ikke har slått helt igjennom, og ved å trykke et rim av André Bjerke.

Om denne riksmålspoetens og fhv. ORDET-redaktørens språklige og språkpolitiske syn kan en si mye. Men han skriver artig, det er sikkert, og har en sjelden evne til å blande saklighet og slagferdighet. Vi tillater oss derfor å gjengi rimet, men kan ikke la være å stille følgende spørsmål: Ville en tre og tre deftedel ha hjulpet den arme prins Klim? Var det ikke slik at den underskjønne ikke ville ha han fordi han var en gammel narr – rett og slett – og derfor trengte et påskudd?

Nok av det, her kommer rimet:

EN UNDERSKJØNN prinsesse
i all sin silkestas
gikk morgentur i gresset.
(Det heter ikke *gras!*)
Og tre og tredve terner,
de fulgte også med.
(Det heter tre og tredve
og ikke *tretti tre!*)

Men hør! Det kom visst noen
til kongeslottet nu,
for hovtramp lød på broen.
(Det heter ikke *bru!*)
Og fler og seksti øyne
ble straks Nysgjerrigper.
(Det heter: fler og seksti
og ikke *seksti fler!*)

Prins Klim av Baldakien!
Prinsessen kjente ham.
Han trådte frem på stien.
(Det heter ikke *fram!*)
Med syv og femti flammer
brant prinsens hjerte nu.
(Det heter syv og femti
og ikke *femti sju!*)

Han fridde mens han kysset
en blomst fra hennes bryst,
hvor blomster hadde drysset.
(Det heter ikke *dryst!*)
Hun var et par og tyve,
og han en gammel narr.
(Det heter par og tyve
og ikke *tjue par!*)

Hun svarte: «Løs min gåte,
så vil jeg ekte deg.
Bruk riktig tellemåte:
Hvor meget teller jeg
mot alle mine terner?»
Han sa: «Prinsesse Sjel,
av tretti tre må én bli
en *trettitrededel!*»

Tilbake, grå som spurven,
dro prinsen til sin borg.
Prinsessen gav ham kurven.
(Det heter ikke *korg!*)
Les tre og tredve ganger
mitt dikt, så kan du dét.
(Det heter «Tre og tredve»
og ikke «*Tretti tre!*»)

ingen norvagismer i det dannete talesprog — følges så strengt som vel mulig. Det har også riksmålsbevegelsen fulgt så langt det har latt seg gjøre, vel vitende om at kommer der tilstrekkelig med «ordtilfang» fra folkemålet inn der, så vil riksmålet med akselererende fart bli «undergravet» i deres øyne. Andre vil riktignok si «være i sterk utvikling».

De endringer man har fått i riksmålet i to—tre generasjoner er derfor heller ikke kommet fra riksmålsbevegelsen. Det har statsmyndighetene sørget for under den aller sterkeste protest fra riksmålsbevegelsen.

Men det levende talemåls påvirkning på riksmålet kan ikke stanses. Riksmålsbevegelsen kan ikke gå tilbake til skyttergravene — for å bruke et ord fra intervjuet — bare for å verne om sprogets arkaiske former og puritanske renhet. Det er det man endelig har innsett også på riksmålsbevegelsens høyre fløy. Og det skal ikke forundre meg om en omlegging av språkpolitikken vil komme også fra den kant. De store massene taler jo et annet sprog og det påvirker riksmålet enten bevegelsens folk vil det eller ikke.

Måtte derfor Knut Wigerts ord om at riksmålet må være åpent for folkemålsformene bli en realitet. Det skulle riksmålets fremste utøvere ha vært åpen for alt

for årtier tilbake. De burde ha tatt ledelsen i et slikt sprog-kulturarbeid og ikke overlatt det til kreti og pleti i våre massemedia og skolebøker ved selv å holde seg utenfor den naturlige sprogprosess.

Uttalelser i årtier fra riksmålsbevegelsens høyre fløy om at riksmålet må få utvikle seg fritt og naturlig er et slagord i likhet med dem som vi får fra venstre-radikalt hold eller endog verre. Det er så søkt å si og skrive noe slikt om et sprog hvis forkjempere har nektet å ta inn «ordtilfang» og bøyingsformer fra et talesprog — folkemålet — som omgir riksmålet på alle kanter. Det Knut Wigert mener har vært riksmålsforbundets skyttergravkrig i femtiårene har egentlig vært et muldvarparbeide i norsk språkpolitikk.

Først nå etter snart tre generasjoner kommer en erkjennelse om at det ikke kan fortsette. Må så riksmålsbevegelsens fremste menn og kvinner og sprogets beste utøvere også leve etter dette og slippe til i rikt monn folkemålsformene. Et godt arbeide her vil kunne berike riksmålet og gjøre det til et levende talemål for de mange. For levende har det aldri vært i vid forstand.

I stedet for å samle har det vært med på å splitte det norske folk med de ringvirkninger dette også

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Postboks 636, Sentrum Oslo 1.
Medlemspenger, kr. 20,— pr. år.
Postgiro 16 378.

Formann:

Ivar Hundvin

Peter Kolstads vei 15, 3000 DRAMMEN

har hatt i det politiske liv i vårt land gjennom lange tider. Sunne, samfunnsbevarende, konservative idéer på andre områder har ikke fått den støtte i vårt folk som det mange ganger burde ha fått, av denne enkle grunn at de er blitt samrørt med en gruppe som ville stå sproglig og sosialt utenfor og høyere enn andre. Og det er det siste man må gjøre i politikk — også i konservativ politikk. Og kan dette være grunnen til at den mest konservative befolkning i vårt land over en større skala — i kyst-Norge er minst motiveret til å stemme konservativt idag? (Aftenposten 8.4 -75).

Avskaff kunstige skiller!

Felles ordliste!

I Aftenposten for 5. mai har dr. philos Per Nyquist Grøtvedt en artikkel om språket som kulturfenomen. Artikkelen slutter slik:

«Etter 1550 kan språksituasjonen karakteriseres ved dansk skriftspråk, norsk talespråk, utenom en fåtallig dansk eller danskpåvirket overklasse. Mesteparten av de høyere embetsmenn var av dansk opprindelse. Først etter 1814 er det i Wergelandstiden en gryende nasjonalspråklig bevisstgjøring.

Det er først etter 1850 at det ved Ivar Aasens arbeid legges grunnen til eit heilnorsk skriftspråk, «landsmål», som ved et stortingsvedtak av 1885 sidestilles med det vanlige skriftspråk «riksmålet» som fremdeles i sine hovedtrekk er dansk. Men samtidig utvikler det dansk-norsk talespråk seg mer i norsk retning. Det er dog først etter 1900 (rettskrivningsreformene av 1907, 1917, 1938) at riksmålet (offisielt senere kalt bokmål) får en mer norsk skrivemåte, så der skrives bak for bag, pipe for pibe, skog for skov osv. samtidig med at bøyingsformen får norsk preg i bygda, hytta, pipa, m.m. På den måten har bokmålet nærmet seg nynorsk. Etterat bokmålet har fått et mer folkelig talespråksgrunnlag og det har nærmet seg nynorsken, må man stille seg spørsmålet: Kan sluttresultatet bli et eneste skriftspråk for alle nordmenn? Å fremtvinge et kunstig enhetsspråk, et slags norsk esperanto, tror jeg vil være uheldig. Man må la de to skriftspråk leve side om side i et slags konkurranseforhold og se hvor utviklingen fører oss hen.

Mer kan dog allerede gjøres ved å avskaffe alle kunstige skiller i uttrykksmåte og ordvalg. Nynorsken må i større grad tillate bruk av mange nedertyske ord

som har trengt seg dypt inn i våre dialekter, f. eks. ord med forstavelser be og an og endestavelser med heit og else, samtidig med at bokmålet holder slike ord under en viss kontroll. Det er ikke nødvendig å benytte slike uttrykk som «benytte anledningen» når man like godt kan si «nytte høvet».

Det kunne være en tanke om man til skolebruk hadde ordlister med bokmålsord og nynorske ord oppført side om side. Språket bør være et skriftspråk slik som professor Moltke Moe uttrykte det: «Ikke mere norsk og ikke mindre norsk enn folket er». En hovedregel bør være: Bruk norske (og nordiske) ord istedenfor fremmedord, så langt det er mulig!

I fall et eneste offisielt skriftspråk skulle bli utgangen av den språklige dragkamp, da er det av stor verdi at dialektene opprettholdes, så de kan bli en kilde til fornyelse av skriftspråket. Slik som det er tilfelle med et talt riksmål, vil språket lett kunne stivne i en ensartet grå masse. I en bok hvor den amerikanske forfatter John Steinbeck (i oversettelse: Turen med Charlie) skildrer en tur gjennom USA, klager han over at det amerikanske talespråk er blitt «sterilisert og standardisert» uten smak, slik som sterkt steriliserte næringsmidler lett mister sin smak.

Den samme dom skulle nødvendig kunne felles over vårt norske språk i fremtiden!»

Tanken om felles ordliste for bokmål og nynorsk er interessant. Ei slik ordliste fins, nemlig Dag Gundersens «Norsk Ordbok — bokmål og nynorsk», men den er dessverre ikke godkjent til bruk ved eksamen, se nr. 1/1975 side 9.

Språk-NTB-Moss Avis

Avis-sproget er heller ikke godt.

De fleste har valgt en linje, men denne blir krysset av innsendernes personlige stil, sproget i offentlige meddelelser og ikke minst av Norsk Telegrambyrås sprogpolitikk.

Tidligere kunne alle aviser korrigere sproget i NTB's meldinger. Etter at de fleste er blitt avhengig av den såkalte tele-sats fra NTB, er det praktisk talt umulig å harmonisere NTB's rettskrivning med avisenes egen.

Dette er forklaringen på inkonsekvensene bl. a. i Moss Avis' rettskrivning. (Vi ber herved også om unnskyldning fordi ordet veg nylig snek seg inn i en avis som ellers skriver vei, i samsvar med uttalen).

MOSS AVIS (H)